

NORANTA ANYS DE PROJECCIONS CINEMATOGRAFÍQUES A BERGA

J. Noguera

L'invent del cinema

Enguany fa un segle que es va inventar el cinema i noranta anys que es projecten pel·lícules a Berga de manera continuada. Una part molt important de tota aquesta història coincideix amb la vida dels nostres coetanis.

Si ordenem mínimament la memòria oral que ens remet al temps dels nostres besavis, podríem fer dues constatacions de tipus general, pel que fa a les maneres de divertir-se: la diversió per excel·lència era el ball, tant als nuclis rurals com als urbans. Les fontades de l'estiu també solien acabar en balls, a Berga, principalment a la mítica font de Tagastet, que deien que era molt medicinal.

En nuclis urbans de certa importància podia haver-hi una sala de ball amb escenari, per a fer-hi alguna representació teatral, gairebé sempre esporàdica. A Berga en seria un exemple el teatre Quevedo, al palau dels Peguera de la plaça de Sant Joan, ara cal Negre; i, més recentment, cal Minga, al carrer Major, oficialment Salón Colón. Algunes d'aquestes sales varen ésser l'embrió dels cinemes de molts pobles.

La lenta però imparable extensió de les projeccions cinematogràfiques ben segur que va tenir un pes específic molt important en la transformació de la mentalitat rural dels nostres avantpassats cap a una mentalitat més urbana i cosmopolita.

El cinema a El Frontón, del carrer de Cardona

L'advocat i historiador Jacint Vilardaga va ser el primer empresari d'una sala de cinema de Berga. Ell mateix escrigué a les seves *Efemérides Bergadanas*, concretament a la 523, corresponent al dia 1.10.1906: «El cinematógrafo hace su aparición regular en esta

Ciudad, funcionando los sábados y domingos, en el teatro llamado del Frontón». En aquesta mateixa efemèride ens facilita els precedents: «El admirable progreso del arte fotográfico, se ha apoderado de tal manera de la atención pública, que desde aquel entonces, aparece en dos o tres teatros, durante todos los inviernos.

Dos o tres años antes de esta fecha, ya se habían dado proyecciones cinematográficas en una barraca de madera, construida en un solar de la Plaza de Viladomat».

Tomàs Pujol, en el seu *Berga. Records del passat*, editat recentment per Columna Albí, corrobora aquesta informació: «El primer cinema —escriu— el varen instal·lar al Vall, només per una temporada, dins una gran barraca de fusta en un gran pati que hi deien "el joc de la pilota". Avui tot allò ja està edificat».

El mateix T. Pujol ens parla de les projeccions del teatre Quevedo, amb el nom de *Cine Diorama* i de que «al carrer del Grup Es-

colar hi varen obrir un altre local per cinema. Es deia Coliseu que va durar pocs anys». D'aquest Coliseu no en tinc cap informació i el Quevedo va ésser bàsicament un teatre encara que s'hi projectés alguna pel·lícula. Per tant, ens centrarem en El Frontón.

Vilardaga, a l'efemèride 511 del dia de Nadal de l'any 1900, escriu: «Inaugúrase el teatro conocido con el nombre de El Frontón, con la zarzuela El Rey que rabió. Este teatro que fue el primero con condiciones de tal, así como el local contiguo al mismo, lo hizo construir D. Jacinto Vilardaga, en la casa y huertos de la calle y travesía de San Francisco, solariega de la antigua familia Altarriba». En aquests locals hi havia el *Casino Bergadán* —el primer d'aquest nom— que era un centre liberal. Com ja hem dit, seguint Vilardaga, el primer d'octubre del 1906 van iniciar-s'hi les projeccions regulars de pel·lícules cinematogràfiques.

El teatre del "Frontón", cremat.

Aquests projeccions devien ésser èpiques. T. Pujol escriu: «Com que les pel·lícules eren mudes, hi deixaven entrar tres o quatre xicots de franc, els quals possant-se darrera la pantalla, amb llaunes, bastons i amb els peus imitaven els sorolls, segons el que veien a la tela».

Les condicions de seguretat de les sales de projecció de l'època també eren precàries. La nit de Sant Pere de 1907, un incendi va destruir el local. El propietari historiador ho escriu a la *efeméride* 525: «Un horrosoro y colosal incendio, destruye durante la noche, todo el teatro Frontón. Fue durante la función, en que se proyectaban películas cinematográficas».

El incendi de una de ellas, provocó la catástrofe».

Vilardaga va reconstruir el teatre-cinema, que tornà a obrir les portes el 8.12.1907, «reconstruido, ensanchado y hermoseedo, despues del incendio» (*efeméride* 526).

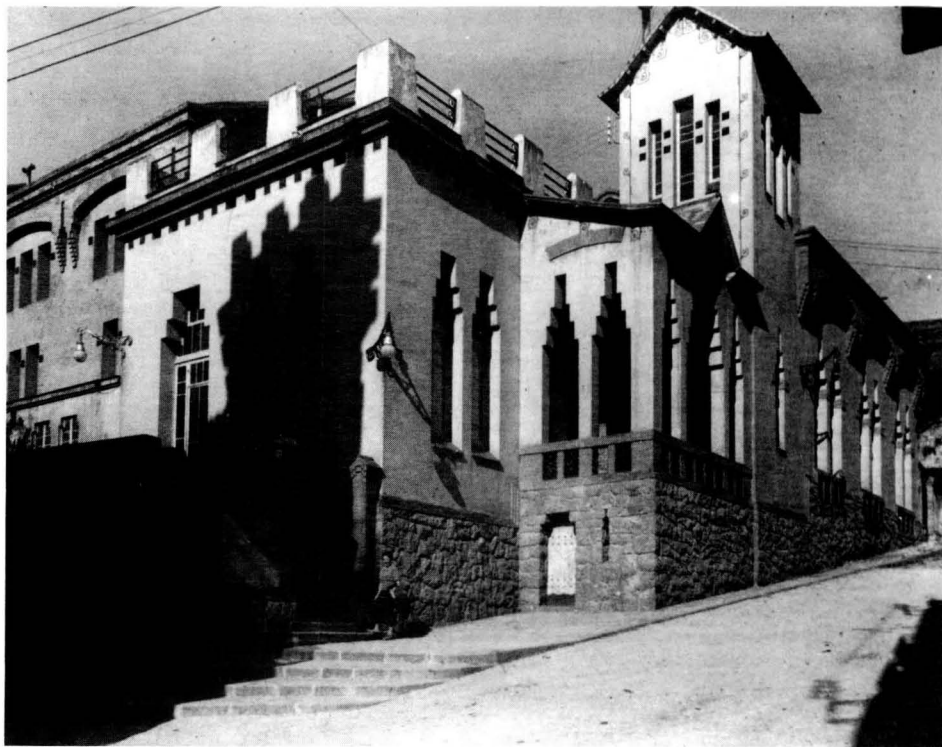
La reobertura del nou Teatro y Casino Bergadán en aquelles festes de la Puríssima i Santa Eulàlia va ser un esdeveniment social a Berga. Vilardaga va convidar-hi la premsa local. Els catalanistes d'*El Cim d'Estela* escrigueren el 14.12.1907: «Efectivament, pot dir-se que 'l teatre destruït era sols una sombra del nou, donchs aquest, malgrat trobar-se de moment sense decoració y no ser tampoch acabat en ses obres de fusteria, es veu al primer cop d'ull, que tira a ser un teatre de condicions; donchs a més d'haver-se aixemplant la seva cabuda, s'hi han construït palchs a abdos costats y l'avant-pit de la galeria és bombat, lo que resulta, no sols més cómodo, sinó també més elegant. També s'ha construït un sobre cel-ras, lo que fa que no sigui tant fred com era avans, donchs en aquest temps era impossible l'estar-hi». Solament una crítica: «Sols varem sentir criticar que en la inauguració del cinematògraf se donguessin películes, aquí ja vistes, per més que algunes d'elles foren de les que son sempre noves».

No tot foren flors i violes

L'èxit de les projeccions cinematogràfiques i la seva incidència en la societat del seu temps va ser evident de seguida i, per a alguns sectors, altament preocupant.

El gener de 1908, des d'*El Cim d'Estela*, Francesc Ribalta manifestava que el cinematògraf podria contribuir a la dignificació de la societat, sempre que s'orientés «vers la representació de la Bondat i la Bellesa».

Com, però, s'havia d'assolir aquest sublim ideal? La recepta de l'articulista era

El Cinema Casino Berguedà

ARXIU SISTACH

aquesta: «En les pelicoles no haurian de sobresortir may les manifestacions de malures socials que infectan al espectador, ni la reproducció de vicis abjectes, de passions degradants, que no despertan sentiments de dignitat i honradesa, sinó que desvetllan apetits del home fera».

L'acceptació del cinema era generalitzada i l'esmentat articulista ho manifesta clarament en escriure: «¡Cinematògraf! Imàn qu'atrau a totes les classes socials a una estona d'esbarjo: fruició infantivola, sensació delectadora del jovent, atractiu reposador de la senectut; totes les edats tenen llur alicient en aquest modern spectacle».

Aquesta acceptació per públics de totes les edats i classes socials implicava un risc i calia prevenir-ne les conseqüències negatives. El nostre autor les enumerava: «Donchs en el cinematògraf no hi té d'haver may com a materia prima visions que llevarán mals instints o farán neixer avans d'hora les passions en el cor dels infants; no s'hi dehuen reproduhir accions passionals qu'alhenan a la bestia humana 'n el cor del jove; no se dehuen exhibir may per may drames sinistres de familia, ni lluytes de classes que trasbalsan l'enteniment y la voluntat del adult. Fora les vagues, els crims, les plasses de toros, els adulteris, els amorijs, els episodis picarament intencionats...»

Els productors de les pel·lícules que Vilardaga projectava a El Frontón no llegiren l'article de Francesc Ribalta, i les publica-

cions catòlico-catalanistes i catòlico-carlines de Berga començaren una creudada per a vetllar per la moralitat pública i els bons costums. Es a dir, contra el cinematògraf i el mateix Vilardaga. L'afer culminava el desembre de 1909 amb una denúncia per difamació que Vilardaga va presentar al jutjat de Berga.

El Cim d'Estela, dirigit per Pere Claret, però del qual era redactor el combatiu Mn. Bonaventura Ribera, entrava de ple en la polèmica el 8.1.1910. Escrivia: «Estem massa convensuts de nostre obligació ineludible de defensar els interessos morals de la colectivitat, pera qu'ens puguin athuir en assumpte de tanta importancia».

Ho déyam y ho tornem a constatar, qu'hem rebut varies queixes de vehins que no comprenen com el Sr. Vilardaga, empresari del Cinematògraf del Frontón, permet en aquell la manifestació d'escenes que repugnan a la moralitat y a les bones costums; y encara podem afegir avuy que a aquell clam de protesta s'hi ha juntat la veu de persones respectabilisimes, que 'ns encoratjan en nostre comés».

Per als denunciants, a les pel·lícules que Vilardaga exhibia, s'hi podien veure «escenes informades pel desprestigi de l'autoritat paterna, pel assassinat, el suïcidi, el rapte y les sensualitats abjectes». Si això era cert, penssem que encara haurien pogut afegir a la denúncia el fet d'induir l'espectador a veure aquestes projeccions amb títols enganyo-

El Cinema Catalunya, inaugurat l'any 1951

LUIGI

sos, ja que les projeccions que motivaren la campanya, es presentaven com *Historia de un Pierrot*, *El Regreso de Ulises*, *Magda*, *Papá monta en bicicleta*, *Despedida a la vida de soltero*, *Juego de rana*, etc.

Aquell mateix gener i ja en plena campanya, Vilardaga va fer repartir un *Aviso* on manifestava: «*Todas las películas proyectadas en este Cinematógrafo incluso "El Regreso de Ulises" han sido antes exhibidas en los Cinematógrafos de Barcelona, tales como El Diorama, la Sala Mercé, El Poliorama y demás de primer orden. También lo han sido en la casa de Caridad*».

El paper fet repartir per Vilardaga degué treure de polleguera els seus detractors, que feren les indagacions oportunes sobre la seva veracitat per a poder contestar a l'empresari amb contundència. La resposta es publicà el 29 de gener en aquests termes: «*Devant d'aytal afirmació categòrica —la del Aviso— férem nosaltres una enquesta aprop del Sr. Graner y de la Casa de la Caritat,*

obtenint en fetxa de 21 del corrent respostes que desmenteixen en absolut les asseveracions del esmentat Aviso. May en la Sala Mercé ni en la Casa de la Caritat de Barcelona han sigut projectades les películes "Magda", "Historia de un Pierrot", "Papá monta en bicicleta" y demás que han motivat nostra campanya; y si bé és cert que va projectar-se "El Regreso de Ulises" en la Sala Mercé ho fou "ben retallada pera evitar algunes escenes no del tot conformes" com se'ns diu en les cartes de referència, cosa que no feu el Sr. Cinto. Tal volta aquí la noció de la Moral deu ésser diferenta de la que 's té a Barcelona».

La filípica finia amb to amenaçant: «*Acabem fent saber al Sr. Cinto que 'l seguim d'aprop en tot el referent al seu Cinematógraf y estem disposats a desmentir en profit de Berga tot lo que tendeixi a desviar la opinió en assumpte de tanta importància com és la moralitat y les bones costums*».

La polèmica es va acabar, de moment, el 31 de gener quan el jutge Ramon Franquet

va cridar Pere Claret i Mn. B. Ribera d'*El Cim d'Estela*, Josep Gendrau i el Dr. Ramon Huch d'*El Castell Bergadà* i J. M. Penina de *l'Avens*, per a comunicar-los l'acta de processament per injúries, instada per Vilardaga, alhora que en decretava la llibertat provisional si dispositava una fiança de mil pessetes cada un d'ells, els quals s'havien de presentar al jutjat els dies 1 i 15 de cada mes.

Els nous cinemes

L'any 1912 en el Casino Bergadán del carrer de Cardona va haver-hi raons i va passar a ésser Casino Moderno. El mateix any començaven les obres d'un nou Casino Bergadán, a la Ronda de Queralt, que acabaren l'any següent. El Casino Moderno es convertí en un Centre Catòlic, conegut popularment per Patronat. Els anys posteriors a la guerra civil va ésser el Cine España, però bàsicament ha estat un teatre, fins al punt que pensem que fer la història d'aquell casal seria fer, en bona part, la història del teatre a Berga.

En el Casino Bergadán construït a la ronda de Queralt, amb un luxós cafè, saló de billar, etc., s'hi va construir una sala pensada per a teatre, on àdhuc es va arribar a representar òpera. El conjunt de l'edifici, que continua essent un dels més interessants de Berga, ha estat estudiat per A. Bernadich, M. Rota i M. Bonet a L'EROL núm. 25 dedicat a l'Urbanisme al Berguedà i no hi insistirem. El gener de 1935 Josep Piquer i la Caixa de Pensions i d'Estalvis van vendre el Casino Bergadán a una societat formada per Manuel Sistach Cequiell, Jaume Ballarà Ballús i Joan Corominas Casanovas. L'any 1940 la sala del teatre, amb la supressió dels «palcos», entre altres obres, va ser adaptada plenament com a cinema, tot i que encara s'hi va representar teatre o sarsueles esporàdicament. L'empresari M. Sistach Tomàs va continuar exercint, com ja feia, la direcció de l'empresa cinematogràfica.

Els anys cinquanta i primers seixanta van ésser els anys d'or del cinema a Berga per la seva gran acceptació. Al Casino Bergadán li va sortir un competidor de pes a ple carrer Major, el Salón Cine Cataluña, del qual s'encarregà la companyia que explotava el Cine España. Aquest local, sense grans reformes, és el que resta obert al públic actualment.

El Salón Cine Cataluña en el seu moment va causar un impacte important. Era un

Interior del Cinema Patronat, en un sopar dels anys quaranta. LUIGI

cinema modern en la seva decoració i còmode, com els bons cinemes de Barcelona, que pocs berguedans tenien a l'abast.

Entre el nou Saló Cine Cataluña i el vell Casino Bergadán, no solament començava la competència per les projeccions, que arribava al seu zènit per les festes de Corpus, sinó també per comptar amb la millor sala de projeccions. L'any 1954 la sala de projeccions del Casino Bergadán va ser totalment renovada i modernitzada, alhora que era ampliada en deu metres de profunditat, desapareixia l'antic escenari i la seva cabuda oficial passava a ésser de 990 persones. Les entrades que l'any 1936 valien 1,50 pts. passaven a valer-ne 8,50.

Trobant-se ja el cinema en crisi, la sala de projeccions del Casino Bergadán va ser arrendada per l'Ajuntament de Berga l'any 1984, per a convertir-la en Teatre Municipal.

Ara pot costar d'entendre que els dissabtes a la nit i els diumenges tarda i nit els cinemes Berguedà i Catalunya esgotessin les entrades; de fet la gent les encarregava per a tot l'any, i sempre es tenien els mateixos veïns, amb els quals s'establí una relació d'amistat, gairebé familiar. Aquells anys, a més, també funcionava com a cinema el Patronat, on es projectaven, sempre, pel·lícules «*aptas per a tots els públics*», segons els criteris de la censura de l'època, exposats cada diumenge al cancell de l'església de Sant Pere, amb aquelles qualifi-

cacions de 1, 2, 3, 3R i 4. Qui visionava pel·lícules del 4, considerades molt perilloses, com *Duelo al sol* o *Arroz amargo*, ja no el salvaven de l'infern ni les indulgències plenàries.

Qui acudia a la cita cinematogràfica de Berga no era pas solament el públic berguedà: d'Avià, cada diumenge un autocar transportava espectadors a l'entrada i sortida dels cinemes de Berga. Ja era conegut com «*l'auto del cine*».

Aquest fenomen sociològic, segurament irrepètible i explicable per l'època, el va descriure Mn. Armengou («*Per què diem mal del cinema*», *Queralt* núm. 13, gener de 1956):

«*Hi van —al cinema— per una necessitat quasi fisiològica, d'esma, sense saber per què, convençuts que en aquella hora tenen obligació d'anar-hi. El fet d'aquesta obligació de consciència d'anar al cinema és inqüestionable, l'hem pogut comprovar.*

La cinemofília moderna actua en molts esperits amb la pressió d'un culte religiós. El devot d'aquest culte, si ha passat el diumenge sense l'assistència a la sala de projeccions, se'n va al llit amb una recança, amb una mena de rau-rau semblant al del bon cristià que no ha pogut anar a missa un dia de precepte.

Hem vist senyores plorar, en ple carrer Major, per no haver trobat entrades, i això sense que es tractés de cap programa extraordinari.

Abans teníem a Berga dos, de vegades tres, equips de futbol que ho batien tot. Tres elencs escènics, tots notables. Un orfeó, un cor de Clavé, una congregació mariana, tot vivent, ultra una colla de societats diverses, sense comptar-hi una notable activitat política de tots els matisos.

Avui, amb més habitants, això no seria possible. Només s'aguanta el que és estrictament minoritari: caça, esquí, bàsquet, poc o molt teatre, tot a petites dosis... I encara, en general, a l'hora del cinema tot fa xac.»

El fragment reproduït, deixant de banda el seu to eclesial, retrata una realitat d'aquells anys que, sense autos utilitaris, TV i tantes altres coses, ara recordem com si hagués passat un mil·lenni. Una realitat de fa ben pocs anys que, pel que fa al cinema, no podia pas fer sospitar que aquest arribaria, a Berga, a la seva situació actual.

Aquesta situació, però, la creiem transitoria. A les ciutats on hi ha més mitjans i més gent proliferen les anomenades *multisales*, que no semblen pas ressentir-se de la competència de la TV i els vídeos. En definitiva, fruit de la visió d'una bona pel·lícula continua requerint un local idoni.

A Berga, serà aquesta l'esperança de la recuperació del cinema?